INFORMATIEBEHOEFTEN VAN DE OVERHEID AANGAANDE DE INDIVIDUELE ONDERNEMING

door J. A. M. Molkenboer

In de titel van dit artikel verdient de term overheid enige beperking. De overheid bestaat uit zeer veel geledingen en instellingen, waarvan vele op een of andere wijze belang hebben bij informaties over individuele ondernemingen. In het kader van dit artikel beperk ik mij tot de informatiebehoeften zoals deze gevoeld worden op het meest betrokken departement, dat van Economische Zaken.

Vooraf moet nog een andere (methodologische) opmerking gemaakt worden. Individuele bedrijven dienen informatie te verschaffen, wanneer zij in aanmerking willen komen voor toepassing van een bepaalde regeling. Wil een bedrijf een regionale investeringspremie dan zal het diverse gegevens op tafel dienen te leggen. Bij het ontheffen op een prijzenbeschikking is het al niet anders. Ook bij het aanvragen van een ontwikkelingskrediet of de toepassing van de rente-overbruggingsregeling voor de scheepsbouw dient een bedrijf individuele informatie te verschaffen. Zo zijn er nog wel meer voorbeelden te noemen. Elke specifieke regeling bepaalt min of meer nauwkeurig welke informatie vereist is. Uiteraard zijn deze eisen tot informatieverstrekking ingegeven door de behoefte daaraan; zonder voldoende gegevens kan geen verantwoorde beslissing worden genomen. Toch zou ik verder geen aandacht willen schenken aan deze vorm van informatiebehoefte.

Door de voorgaande opmerkingen heb ik het onderwerp van dit artikel in feite beperkt tot de vraag welke behoeften de overheid heeft naar informatie over individuele ondernemingen in het kader van haar industriebeleid.

In vroeger jaren was dit niet of nauwelijks het geval. Men had toen geen behoefte gegevens over individuele bedrijven te verzamelen, aangezien dat voor het bepalen van het beleid nog niet als noodzakelijk werd ervaren.

In de loop der jaren is er wel het e.e.a. veranderd. De informatiebehoefte omtrent het bedrijfsleven is steeds gegroeid. Duidelijk blijkt dat uit een aantal statistieken dat het CBS op dit gebied samenstelt. (Hierop hoef ik hier niet verder in te gaan, ik moge verwijzen naar het artikel van Dr. J. B. D. Derksen in ditzelfde nummer).

Is het industriebeleid van de overheid thans al zo specifiek dat er grote behoefte is aan gegevens over individuele ondernemingen?

Teneinde deze vraag te kunnen beantwoorden moet eerst omschreven worden - in grote lijnen uiteraard - wat een industriebeleid in deze tijd moet inhouden.

Dit beleid valt in twee delen uiteen, het algemene industriebeleid en het sectorbeleid. Beide delen dienen uiteraard op elkaar afgestemd te zijn. In engere zin houdt het algemeen industriebeleid in het vooruitzien in de toekomst, het analyseren van toekomstige ontwikkelingen en op basis daarvan het uitwerken van een beleid, dat toekomstige bedreigingen voor onze industrie ondervangt en mogelijkheden schept voor uitbreidingen en nieuwe

vestigingen. Vanuit deze totaalvisie zullen worden afgeleid de accenten die in het beleid ten aanzien van de sectoren moeten worden gelegd.

Daarnaast valt hieronder het functionele beleid. Hieronder moet in de eerste plaats verstaan worden de zorg dat er zoveel mogelijk een goed industrieel klimaat aanwezig is, waardoor er voldoende bereidheid blijft voor het nemen van nieuwe industriële initiatieven. Het is bijv. duidelijk dat het overheidsbeleid in het algemeen, zoals op fiscaal en sociaal terrein, grote invloed heeft op de gang van zaken in de industrie en op de ondernemingslust. Het is de taak van het industriebeleid na te streven dat naast de andere belangen die de overheid heeft te dienen, ook met de gewenste industriële ontwikkeling rekening wordt gehouden. Onder het functionele beleid vallen verder diverse maatregelen om meer direct op bepaalde punten de industriële ontwikkeling te stimuleren. Een goed voorbeeld hiervan is de bevordering van de research en ontwikkeling.

Voor het sectorbeleid dient de overheid in de eerste plaats te beschikken over een apparaat, dat verdeeld is in onderdelen die grote deskundigheid t.o.v. de verschillende industriële sectoren bezitten, geregeld met die sectoren contacten onderhouden en zo doorlopend van de problemen van de diverse branches op de hoogte kunnen zijn. Op deze wijze kan worden bevorderd dat het beleid zoveel mogelijk rekening houdt met de specifieke problemen.

Het doel van het sectorbeleid moet zijn de diverse sectoren van onze industrie zo krachtig mogelijk te maken. Het spreekt vanzelf dat dit doel alleen bereikt kan worden door inspanningen van de industrie zelf, waarbij de overheid zo goed mogelijk inspeelt op de ontwikkelingen. Daarbij zal het niet mogelijk zijn alle thans bestaande sectoren in hun geheel te handhaven en te doen groeien. Sommige delen van de produktie zullen in het hooggontwikkelde westen, en dus ook in ons land, achteruitgaan. Daartegenover zullen dan ter compensatie weer andere meer belovende activiteiten kunnen worden gestimuleerd. Het sectorbeleid heeft dus een selectieve inhoud.

Tot de taak van het sectorbeleid moet mede gerekend worden, waar aanpassing nodig is, het streven naar een zodanige begeleiding dat die aanpassing met de minste schade en narigheid voor alle betrokkenen kan geschieden.

Het industriebeleid zoals hierboven in korte strakke lijnen omschreven is een beleid in ontwikkeling, in opbouw. Voor deze verdere ontwikkeling is een (statistische) informatiebasis noodzakelijk. Deze is ten dele aanwezig maar moet ten dele ook nog opgebouwd worden. Zoals wellicht bekend stelt Mc Kinsey and Company een onderzoek in ter verbetering van de organisatie op het Ministerie van Economische Zaken opdat het beleid ten opzichte van industrie versterkt kan worden. Ik kan mij heel goed vinden in de formulering die dit bureau daarbij gebruikt heeft voor deze noodzakelijke informatiebasis:

„Verzamelen van basisgegevens inzake sector- en functionele ontwikkelingen in de industrie (in samenwerking en overleg met de hiervoor primair verantwoordelijke overheidsinstanties, t.w. het CBS en CPB):

a. Opbouwen van een informatiesysteem voor het verwerven van en beschikken over gedetailleerde industriegegevens per functie c.q. sector, bijv. t.a.v. rendement, kosten, markt- en exportontwikkelingen, o.m. door een

uitwisseling van gegevens met semi-publieke en particuliere statistische instellingen, overkoepelende industriële organisaties, industriële bedrijven, enz.
b. Relateren van industriegegevens aan macro-economische grootheden, zoals die door CBS en CPB worden geregistreerd.
c. Meewerken aan de ontwikkeling van kwantitatieve voorspellingen per industriesector of functie alsmede voor de industrie als geheel, op basis van statistische en andere projecttechnieken.
d. Identificeren van economische indicatoren die kunnen dienen ter signalering van minder gewenste ontwikkelingen binnen de economie of industrie, die wellicht een aanpassing of ombuiging van het beleid nodig maken."

Uit deze formulering blijkt dat in het kader van het industriebeleid meer gedetailleerde gegevens noodzakelijk zijn dan thans voorradig. Gaat deze detaillering zo ver dat er grote behoefte gaat ontstaan aan systematische gegevens over individuele bedrijven? (Met deze vraag ben ik op het uitgangspunt teruggekeerd.)

Binnen het raam van het algemeen industriebeleid ben ik geneigd deze vraag ontkennend te beantwoorden. De detaillering heeft immers vooral betrekking op de industriegegevens per functie en per sector.

Anders ligt de situatie m.i. bij het sectorbeleid. Ook het sectorbeleid zal een heel eind komen met behulp van de bovenomschreven informatiebasis. Maar zoals ik in het voorgaande ook heb geconstateerd, het sectorbeleid heeft mede tot taak aanpassingsprocessen met de minste schade voor alle betrokkenen te laten verlopen. Om deze taak goed te kunnen vervullen is informatie noodzakelijk omtrent individuele bedrijven met problemen.

In de huidige situatie schort het daaraan nogal. In de meeste gevallen komen individuele bedrijven pas met hun problemen bij de overheid wanneer de klok op vijf voor twaalf staat (zo niet nog later). In dit soort gevallen kan men alleen nog proberen wat Rode Kruiswerk te verrichten, zoals dat op het Ministerie genoemd wordt. Hier is derhalve sprake van een ad hoc-beleid, waarbij getracht wordt *achteraf* de zaak zo goed mogelijk te klaren.

Reeds nu bestaat het sterke verlangen dit deel van het sectorbeleid meer *anticiperend* van karakter te doen worden. Deze behoefte zal nog sterker worden wanneer het eigenlijke selectieve sectorbeleid (zie mijn omschrijving daarvan in het voorafgaande) verder tot ontwikkeling komt. Dan immers zal een vrij goed idee kunnen ontstaan omtrent de mogelijkheden in een sector en zal het beleid t.a.v. individuele ondernemingen daarop afgestemd kunnen worden. Anticiperen op moeilijkheden is een belangrijk onderdeel daarvan.

Een anticiperend overheidsbeleid vereist in dit verband een vroegtijdige signalering van problemen bij specifieke bedrijven. Deze signalering zou verkregen kunnen worden door de bedrijven ervan te overtuigen dat zij in een vroegtijdig stadium de dreigende moeilijkheden bij het Ministerie kenbaar moeten maken omdat op die wijze een adequate reactie mogelijk wordt gemaakt. Aan deze methode kleven echter twee belangrijke nadelen. Op de eerste plaats wil ik noemen het optimisme bij de bedrijfsleiding waardoor veelal de neiging bestaat moeilijkheden als tijdelijk te beschouwen en in ieder geval van een zodanig laag gewicht dat de gang naar het Ministerie van Economische Zaken wordt uitgesteld. Een tweede nadeel is dat problemen

die op bovengenoemde wijze kenbaar worden gemaakt qua aard en omvang onderling sterk uiteenlopen, waardoor de behandeling op het Ministerie erg arbeidsintensief wordt.

Op grond van het bovenstaande ben ik van mening dat onderzocht zou moeten worden of een systeem gebaseerd op een aantal kengetallen per bedrijf verbetering in een vroegtijdige signalering kan brengen. Voor de opbouw van een dergelijk systeem geeft het artikel van Edward I. Altman in het Journal of Finance van september 1968 wellicht een nuttige indicatie.

Altman stelt dat de traditionele ratio-analyse - gebaseerd op de afzonderlijke beschouwing van liquiditeits- of solvabiliteitsratio's - gefaald heeft in het met redelijke betrouwbaarheid voorspellen van dreigende faillissementen. Hij stelt daarom voor per onderneming de zgn. Z-waarde te berekenen, als gewogen gemiddelde van een vijftal ratio's, te weten

x_1 = werkkapitaal/balanstotaal
x_2 = reserves/balanstotaal
x_3 = brutowinst/balanstotaal
x_4 = marktwaarde v.h. eigen vermogen/boekwaarde schuld
x_5 = omzet/balanstotaal

Uit empirisch onderzoek in de Verenigde Staten is gebleken dat met behulp van deze Z-waarde met grote nauwkeurigheid (90-95%) een faillissement één jaar te voren kan worden voorspeld. De door Altman ontwikkelde methode wordt ook in Nederland door sommige banken gehanteerd ter beoordeling van de kredietwaardigheid van cliënten. Voordat een dergelijk systeem ingepast kan worden in het instrumentarium van de overheid zal nog veel onderzoek verricht moeten worden. Zo dient de bereidwilligheid van het bedrijfsleven tot het periodiek leveren van kengetallen onderzocht te worden. Ook de geheimhouding, de toe te passen wegingsfactoren en de voor Nederland te verwachten betrouwbaarheid van zo'n systeem zal nog veel studie vergen. Indien een dergelijk systeem toepasbaar zou blijken, zou door inschakeling van een computer op efficiënte wijze kennis kunnen worden verkregen omtrent zwakke bedrijven.

Bij het bedrijfsleven zal zich trouwens ook in steeds sterkere mate de behoefte doen gevoelen aan het tijdig onderkennen van ontwikkelingstendensen die van invloed kunnen zijn op het ondernemingsbeleid. Ook daar gaat het met name om de behoefte geïnformeerd te zijn over de gevolgen van die ontwikkelingen teneinde het beleid vroegtijdig daarop te kunnen afstemmen.

In dit kader verdient vermelding dat door de Commissie Opvoering Produktiviteit van de S.E.R. een basisplan is opgezet, gericht op het in bedrijfstakverband tot ontwikkeling brengen van een zgn. informatiemechanisme ten behoeve van het in de branche te volgen beleid. Voor het verkrijgen van de nodige gegevens ten behoeve van deze signaleringsmethodiek wordt gedacht aan de gebruikmaking van gegevens van het CPB en CBS alsmede aan regelmatige bedrijfsenquêteringen. Met de operationele uitwerking van deze systematiek is, met financiële steun van Economische Zaken, een eerste begin gemaakt. De indruk bestaat dat de belangstelling voor deze signaleringsmethodiek bij verscheidene branches groeiende is. Het ligt primair op de weg

van het bedrijfsleven zelf de praktische uitvoering van de beoogde aanpak ter hand te nemen.

Wellicht kan op deze wijze in de toekomst verbetering worden gebracht in het inzicht in de brancheproblematiek alsmede in die van individuele ondernemingen.

Er zijn nog andere kanalen waarlangs tot een vroegtijdige signalering van individuele ondernemingen met problemen kan worden gekomen. Alleen zullen de belemmeringen die nu nog in een aantal gevallen bestaan voor het gebruikmaken daarvan, uit de weg moeten worden geruimd.

Banken zijn uit hoofde van hun functie veelal goed op de hoogte hoe het er met een bedrijf voorstaat. Vanwege de vertrouwensrelatie zijn de banken echter alleen in staat een bedrijf te wijzen op de van overheidswege bestaande mogelijkheden. Signalering direct aan de overheid is door deze relatie uitgesloten. Mijn indruk is wel dat de banken wat meer gebruik zouden kunnen maken van hun invloed op de ondernemingen om tot vroegtijdig overleg met de overheid te komen.

Bedrijfsorganisaties worden door hun leden lang niet altijd ingelicht over hun moeilijkheden. Wanneer dit echter wel het geval is dan is er net als bij de banken sprake van een vertrouwensrelatie. Wellicht zal de invoering van een sectoriëel informatiemechanisme in deze situatie verandering brengen.

Het Ministerie van Sociale Zaken beschikt via de Gewestelijke *Arbeidsbureaus* vaak wel over vroegtijdige informaties. Deze informatie heeft echter in het algemeen alleen betrekking op bedrijven waar personeelsmutaties plaatsvinden. Een volledige „covering" van alle bedrijven ontbreekt ook hier. Bovendien geeft de informatie van de GAB's m.b.t. de personeelssituatie en de mutaties daarin geen algemeen inzicht in de positie van een bedrijf.

Zo zijn er nog tal van mogelijke kanalen te noemen: de kredietverzekeringsmaatschappij (NCM), organisatie-bureaus (vertrouwensrelatie!), bedrijfsverenigingen, Kamers van Koophandel, vakbonden, gemeenten. Deze opsommimg is ongetwijfeld niet limitatief.

Wanneer door overleg tussen alle betrokkenen - bedrijfsleven en genoemde instanties en de overheid - de overtuiging gevestigd zou kunnen worden dat vroegtijdige signalering in het belang van alle betrokkenen zou zijn en dat de verstrekte informatie bij Economische Zaken strikt vertrouwelijk behandeld zou worden, dan zou het toch mogelijk moeten zijn genoemde kanalen effectiever te gebruiken. Ik ben mij er van bewust dat hiervoor nog wel een stukje mentaliteitsverandering bij een ieder nodig is. Daaraan moet worden gewerkt naast een systematisering van de informatie die toch al beschikbaar is. In ieder geval zou ik verheugd zijn, wanneer dit artikel ertoe zou bijdragen dat ook accountants, wanneer bedrijven in moeilijkheden komen, eerder ertoe overgaan bij hun cliënten aan te dringen op overleg met de overheid.